

УДК 378.147:78+372 (07)

БСЛІКОВА Олена Аркадіївна –
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: efb@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ У МУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна ситуація в освіті ставить вихователя ДНЗ в принципово нові умови, для яких характерним є відсутність жорстких регламентацій професійної діяльності, розширення професійних можливостей, велика кількість педагогічних концепцій, програм дошкільної освіти, зміна характеру традиційної функції від нормативно-виконавської до дослідницької та інноваційної.

Так, вимоги до професійної компетентності вихователя згідно з державним стандартом освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) за спеціальністю 6.010100 «Дошкільна освіта» напряму підготовки 0101 «Педагогічна освіта», передбачають уміти викликати у дітей інтерес до різних видів музичної діяльності (співів, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах, слухання музики, творчого самовираження), оволодіти правильним виразним співом пісень, бажанням займатись музичною творчістю, засвоїти музично-освітні відомості про загальний характер творів і засобів їхньої музичної виразності (шифр умовлення: ПФ.С.116.ПР.Р.455). Це обумовлено модернізацією сфери дошкільної освіти, а відповідно, і впливає на якість підготовки майбутніх вихователів. Саме тому **метою статті** є проаналізувати професійну компетентність та зміни професійних можливостей вихователя ДНЗ, зокрема у музичному вихованні дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку професійної компетентності педагога досліджували С. Гочаренко, О. Дубасенюк, І. Зимна, М. Євтух, О. Пехота, В. Сластьонін та ін. Сутність, структура та зміст професійно-педагогічної компетентності вихователя стали предметом досліджень Г. Беленької, Н. Глузман, Л. Карпової, М. Левківського, М. Машовець, О. Мороз, Х. Шапаренко та ін. Проблемі музично-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах навчання у вищому навчальному закладі присвячена праця Т. Танько. Педагогічну взаємодію вихователя та музичного керівника ДНЗ розкрито у роботах Р. Савченко.

Аналіз сучасної наукової літератури та теоретико-експериментальних праць свідчить, що сьогодні накопичений певний досвід

підготовки вихователя, проте залишається актуальною проблема професійної компетентності майбутнього вихователя ДНЗ, зокрема особливої уваги набуває музично-педагогічна підготовка педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна частина завдань сучасної педагогічної науки пов'язана, перш за все, із особистістю вихователя-педагога, яка організовує та реалізує навчально-виховний процес. Успішність реалізації основних завдань педагогіки, значною мірою, базується на рівні розвитку особистісних, професійних здібностей педагога, оскільки щоб сприяти розвитку особистості, необхідно бути компетентним.

Термін «професійна компетентність» є одним із найпоширеніших. Разом з тим, у сучасній науково-педагогічній літературі відсутні єдине визначення і єдине тлумачення його змісту. Х. Шапаренко [1] виділяє декілька підходів у розумінні цієї дефініції: 1) як набуття знань, умінь і навичок (О. Дубасенюк, Л. Карпова та ін.); 2) загальну готовність до побудови і перетворення своєї діяльності залежно від цінностей, основних та цільових орієнтирів у сучасній освіті (А. Деркач, Ю. Гагін та ін.) 3) спрямування на отримання усвідомленого результату (В. Бондар); 4) творчий процес, у результаті якого виникають творчі досягнення професіонала (Ш. Амонашвілі, В. Гриньова, В. Лозова та ін.)

Розглянувши відповідну психолого-педагогічну літературу, ми можемо зробити висновок, що переважна більшість авторів у тій чи іншій формі визначає такі загальні компоненти структури професійної компетентності, як когнітивний, діяльнісний та особистісний (професійно-особистісний) компоненти, які дозволяють визначити рівень сформованості компетентності спеціаліста (Е. Бондаревська, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін, П. Третяков та ін.).

Слід зазначити, що в науковій та науково-методичній літературі значне місце відводиться психологічному та спеціально-педагогічному компонентам як основним складовим такого системного явища як професійна компетентність педагога (О. Бодальов, В. Веденський, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Москаленко, О. Полуніна й ін.),

оскільки саме вони забезпечують здатність спеціаліста до особистісного та професійного саморозвитку, самовдосконалення.

На думку Л. Аتماхової, «професійна компетентність педагога системи дошкільної освіти передбачає наступні характеристики її компонентів: когнітивний компонент включає професійні знання в сфері психолого-педагогічних та методичних наук; діяльнісний компонент – професійні вміння та досвід; професійно-особистісний компонент – особистісні якості та професійно ціннісні орієнтації педагога» [2, с. 19].

Компетентність відносно компетенції виступає як поняття збірне, інтегративне, що характеризує особистість як суб'єкта, що реалізує в практичній діяльності наявні в нього компетенції. Відповідно, під компетенцією розуміють об'єктивно-ідеальну категорію, що може використовуватися для характеристики сфери діяльності людини, окреслювати її повноваження, права і обов'язки. Це також психофізична, емоційна готовність до виконання професійної діяльності, сукупний потенціал особистості (знання, вміння, досвід, креативні можливості тощо) [3]. Досліджуючи поняття «компетенція», О. Добрева виділяє основні його елементи: початковий особистісний досвід, знання, вміння, навички, способи діяльності, особистісні цінності, здатності. Вчена зазначає, що всі компоненти є рівноправними між собою, і що в основі формування компетенцій лежать початковий досвід людини, знання, її особистісні цінності та здатності [4].

У нашому розумінні професійна компетентність вихователя ДНЗ у музичному вихованні дошкільників є комплекс спеціальних знань, умінь та досвіду, а також професійно значущих особистісних якостей, що визначається готовністю та здатністю виконувати професійно-педагогічні функції в музичному вихованні дошкільників. Серед психолого-педагогічних умов формування такої готовності виділяємо наступні: формування внутрішньої та зовнішньої мотивації педагога до пізнання сутності музичного мистецтва, його впливу на розвиток особистості дошкільника; систематична активізація самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вихователя через проектування власної навчально-методичної діяльності тощо.

Треба зауважити, що аналіз досліджень, присвячених психолого-педагогічним, дидактичним аспектам ролі і значення мистецтва, дозволив встановити взаємозв'язок рівня художнього виховання з загальним розвитком особистості (М. Бахтін, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.), що дає підставу розглядати будь-який вид мистецької освіти, в тому числі і освіти музичної, як процес оволодіння

духовними цінностями, виробленими людством протягом багатовікового культурного розвитку.

Роль і функції музичного мистецтва на сучасному етапі розвитку суспільства змінюються. Кінець ХХ століття і початок нинішнього характеризується багатьма дослідниками як активний період формування видовищних, масових жанрів розважального типу, святкових масовок. Музика починає сприйматися по-новому: як шум, як матеріал для фонотеки, як предмет розваги, теоретичних та ідеологічних спекуляцій. Змінюється розстановка і функції учасників музичної комунікації – виконавця, слухача, критика, педагога, чому сприяють нові форми поширення музики: радіо, звукозапис, телебачення і т.д. Все більше і більше в свідомості масового слухача музика виконує рекреаційно-розважальну, ніж духовно-естетичну, формувальну роль. При цьому стрімко втрачаються соціальні функції музичного мистецтва: пізнавальна, ціннісно-орієнтовна, творча, комунікативна, перетворювальна, просвітницька, виховна [5].

І дійсно, сучасна людина практично не може бути відділеною від музичного звучання та знаходиться в постійній залежності від музичних смаків, потреб та настроїв навколишнього світу. Безперервна зануреність у музику робить її супутнім компонентом сучасної особистості. Стає очевидним, що музика є невід'ємною частиною системи людських координат, які перетворює в енергійно-інформаційні складові сучасності. Проникаючи практично в усі сфери людської життєдіяльності, вона дозволяє говори про виключну значущість у якості потужного духовного та біологічного стрижня, на якому будується людське життя. Недарма вчені починають обговорювати питання, пов'язані зі співвіднесенням «мелодичного повітря» із рядом екологічних вимог, високими параметрами культури його формування та використання. Тому, особливо важливим для майбутнього вихователя є набуття музично-педагогічної компетентності, яку розуміємо як «інтегративну особистісну якість, що виражає здатність до самостійної успішної реалізації завдань музичної освіти дітей на основі системної взаємодії загальногромадських, психолого-педагогічних та музичних компетенцій» [6, с. 119].

Спираючись на шестирічний досвід роботи із майбутніми вихователями (спеціальність «Дошкільне виховання» як денного, так і заочного відділення кафедри дошкільної освіти Криворізького державного педагогічного університету), можна стверджувати, що відсутність належної музичної культури студентів дошкільної освіти, недостатньо розвинені музичні

здібності створюють значні труднощі в процесі формування професійно необхідних якостей майбутнього вихователя. Ми погоджуємось із думкою М. Козлова, про необхідність розвитку музичних здібностей, музикальності, осмисленні явищ музичної дійсності як професійно необхідних якостей майбутнього вихователя [5].

Для практики роботи в ДНЗ типовим є варіант організації процесу музичного виховання дітей тільки спеціальним педагогом-музикантом з мінімальною участю в цьому процесі вихователя. Проте, саме вихователь проводить з дітьми більшу частину дня, і саме він може інтегрувати свої заняття з цікавим та близьким для дошкільників світом музики. Задля цього вихователю необхідно оволодіти базовими та спеціальними музично-педагогічними компетенціями.

У музично-педагогічній теорії виділяють загальні або ключові, базові та спеціальні компетенції майбутнього педагога. До ключових компетенцій, як універсальних, надпредметних, І. Феттер та П. Феттер [7] відносять інформаційні, комунікаційні компетенції (включаючи іномовні), а також, соціально-правові, пов'язані із освоєнням правових та соціально-культурних норм та правил суспільної поведінки. Базовими компетенціями вчені називають наступні: бачення дитини в початково-виховному процесі, побудову освітнього процесу, що орієнтований на досягнення цілей конкретного ступеня освіти, встановлення взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, партнерами освітнього закладу, використання в педагогічних цілях освітнього середовища, проектування та здійснення професійної самоосвіти.

Якщо конкретизувати базові компетенції вихователя ДНЗ з урахуванням специфіки музично-педагогічної діяльності, то ми виділяємо наступні: діагностування задатків та здібностей дитини, емоційного відгуку на музику, уявлення про музику як виду мистецтва; знання про музичні професії; уявлення про основні види музики, її жанри, уявлення про музичні інструменти, особливості їх звучання, сприйняття музики; діагностування рівня музичної культури, естетичних уподобань, вокальних даних, уміння пластично передати характер музики, ритм, темп, динаміку; володіння навичками виразних рухів під музику; гру на дитячих музичних інструментах; уміння вербально виражати музичні уподобання, своє ставлення до музики; вміння оцінювати себе в різних видах музичної діяльності тощо.

Спеціальні компетенції майбутнього вихователя ДНЗ у музичному вихованні дошкільників, на нашу думку, мають декілька складових:

а) музикознавчу (застосовуючи нотний матеріал, аудіозаписи, методичну та мистецтвознавчу літературу, а також музичний інструмент, уміти аналізувати стильові і жанрові особливості музичних творів; вивчати літературу з естетики, музикознавства, психології, педагогіки, з метою оволодіння теорією музично-естетичного виховання);

б) методичну (вміти аналізувати програми музичного виховання К. Орфа, Д. Б. Кабалевського, З. Кодаї, Е. Ж.-Далькроза та інших, порівнювати та зіставляти особливості їхньої побудови, зміст, методи та принципи формування навчального матеріалу, зв'язок музики з життям; уміти досліджувати питання про специфічні особливості проведення різних видів музичних занять; здійснювати комплексний підхід до різноманітних видів музичної діяльності на цих заняттях, використовувати необхідний літературний, образотворчий та музичний матеріал, голос, інструментарій з урахуванням вікових можливостей дітей всієї групи та кожної дитини зокрема);

в) виконавську (вміти викликати у дітей інтерес до різних видів музичної діяльності (співів, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах, слухання музики, творчого самовираження; оволодіти правильним виразним співом пісень, бажанням займатись музичною творчістю);

г) музично-інформаційну («знання про музику», засвоєння музично-освітніх відомостей про загальний характер творів і засоби їхньої музичної виразності; орієнтування у світі сучасного дитячого музичного матеріалу, його носіїв, розширення «музично-орієнтаційного горизонту», способів роботи з музичним звуком тощо).

Наявність зазначених компетенцій дозволить вихователю ДНЗ інтегрувати знання різних освітніх ліній Базового компоненту (наприклад тема заняття «Співи і графіка», «Звуки природи», «Музика лісу»), використовувати в своїй практиці нові цікаві для дітей методи музичного виховання – музична казка, флеш-ігри, що дозволяє відходити від репродуктивного стилю педагогічної взаємодії в бік оригінального, стимулює інтерпретаційно-виконавську діяльність дошкільників. У результаті чого збагачується духовний, музично-естетичний та операційно-функціональний досвід, відбувається розвиток цінних якостей творчої особистості (винахідливість), стверджується художня творчість як найпродуктивніша сфера докладання власних зусиль.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, досліджуючи професійну компетентність сучасного вихователя ДНЗ, можна говорити про розширення його професійних можливостей,

та необхідність формування музично-педагогічної компетентності, що представлена такими складовими: музикознавча, методична, виконавська, музично-інформаційна. Набуття спеціальних музично-педагогічних компетенцій забезпечує оновлення змісту професійної підготовки вихователів, використання в практиці ДНЗ нових цікавих для дошкільників методів музичного виховання (музична казка, флеш-ігри), інтегрування знань різних освітніх ліній розвитку Базового компоненту, що в результаті дає більш високий рівень освітньої послуги та робить фахівця конкурентоспроможним.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аتماхова Л. Новые подходы, квалификация, мастерство. Дошкольное воспитание. – № 5. – С. 18–27.
2. Добрева О. В. Аспекти професійної компетентності майбутнього вихователя. – www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2010/1/Dobreva.pdf
3. Кідіна Л. М. Формування фахових компетенцій майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу // Наукова скарбниця освіти Донеччини.– № (6).
4. Козлов Н. И. Формирование профессиональной компетентности воспитателя и музыкального руководителя доу в условиях вуза // <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnoy-kompetentnosti-vospitatelya-i-muzykalnogo-rukovoditelya-dou-v-usloviyah-vuza>
5. Савченко Р. А. Педагогічна взаємодія як основа музично-педагогічної компетентності вихователів та музичних керівників ДНЗ / Р. А. Савченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – Вип. 16. – С. 115–119.
6. Феттер И. В. Ключевые, базовые и специальные компетенции в содержании профессиональной подготовки будущего учителя музыки // Компетентностный подход в педагогическом образовании / Под ред. В. А. Козырева, Н. Ф. Радионовой, А. Р. Тряпицкой. – Спб. – С. 8–12.
7. Шапаренко Х. А. Особливості формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти // Наукові записки кафедри педагогіки Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна: зб. наук. праць – Харків. – Вип. XVI. – С. 251–260.

REFERENCES

1. Atmahova, L. (2008). *Novye podhody, kvalifikacija, masterstvo*. [New approaches, qualification, mastery]. Moscow.
2. Dobrieva, O. (2010). *Aspekty profesijnoi kompetentnosti majbutn'oho vykhovatelja*. [Aspects of professional competence of future infantschoolsmentor]. Kyiv.
3. Kidina, L. (2010). *Formuvannia fakhovykh kompetensij majbutn'oho vykhovatelja doshkil'noho navchal'noho zakladu*. [Forming of professional competences of the future educator of preschool educational establishment]. Donetsk.
4. Kozlov, N. (2012). *Formirovanie professional'noj kompetentnosti vospitatelja i muzikal'nogo rukovoditelja dou v uslovijah vuza*. [Forming of professional competence of educator and musical leader of preschool establishment in the conditions of institution of higher learning]. Moscow.
5. Savchenko, R. (2012). *Pedahohichna vzaiemodiia iak osnova muzychno-pedahohichnoi kompetentnosti vykhovateliv ta muzychnykh kerivnykiv DNZ*. [Pedagogical co-operation as basis of musical and pedagogical competence of educators and musical leaders of PEE]. Kyiv.
6. Fetter, I (2004). *Kljuchevye, bazovye i special'nye kompetencii v sodержanii professional'noj podgotovki budushhego uchitelja muzyki*. [Key, base and special competences in maintenance of professional preparation of future music master]. Saint Petersburg.
7. Shaparenko, H. (2006). *Osoblyvosti formuvannia profesijnoi kompetentnosti majbutnikh pedahohiv doshkil'noi osvity*. [Features of forming professional competence of future teachers of preschool education]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЕЛІКОВА Олена Аркадіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Криворізького державного педагогічного університету

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ, методики музичного виховання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BELIKOVA Helen Arkadiivna – Ph.D., senior lecturer in Early Childhood Education Krivoy Rog State Pedagogical University.

Circle of research interests: problems connected with the studying problems of an infant schoolsmentor's training, methods of musical education.